

Een toekomst voor de opera's van Wagner?

Graag wil ik reageren op het artikel van Ioan Holender uit de Wagnerkroniek van juli 2023 (WK 63.2), waarin de heer Holender spreekt over de mogelijke gevolgen van het feit dat de Bayreuther Festspiele niet langer uitverkocht zijn. Hij vraagt zich af, of dit een teken van het “naderende wereldwijde einde van de opera” zou kunnen zijn.

Naar mijn mening hoeft dit niet het einde te betekenen van het ensceneren van opera's in zijn algemeenheid. Waar het wel een teken voor zou kunnen zijn, is het imago dat aan de Bayreuther Festspiele kleefte. Het imago van een elitair gebeuren waar zich voornamelijk ‘Bekende Duitsers’ naar toe begeven, die zich niet persé voor de werken van Wagner interesseren. Zoals de meeste leden wel weten, is dit niet het geval; de ‘prominenten’ zijn natuurlijk aanwezig, maar de meerderheid van de bezoekers bestaat uit mensen die wel degelijk enthousiaste Wagnerliefhebbers zijn. En ik denk dat je je in alle ernst moet afvragen in hoeverre een festival dat is gewijd aan de werken van één componist, representatief is voor de andere operahuizen.

Wat echter wél geldt voor de Festspiele – net zoals voor de andere operatheaters – is dat veel afhangt van wat de regisseur ermee doet. Mijns inziens zou een regisseur het werk zodanig moeten ensceneren, dat de bedoeling van de componist geen geweld aan wordt gedaan. Ik pleit met nadruk niet voor een historiserende of een uitvoering die sterk lijkt op die van de première, maar op een uitvoering die de toehoorders/toeschouwers duidelijk maakt, wat de componist nu eigenlijk wilde zeggen. Een werk als *Parsifal* is bijvoorbeeld zo gelaagd, dat de gemiddelde operabezoeker nu niet direct de hele boodschap meekrijgt.

Uitermate storend vind ik regisseurs die er een compleet ander werk van proberen te maken. Peter Konwitschny (die in Dortmund recentelijk *Siegfried* ensceneerde, recensie daarvan ook in WK63.2 door Peter Franken) had enkele jaren geleden *Daphne* onder handen genomen. Afgezien van het min of meer obligate hakenkruisgeneuzel (het gezicht van Richard Strauss op een banier veranderde tijdens *Daphne's Verwandlungsmusik* in Hitler, met daaronder een hakenkruisvlag), kon ik niets van de verhaallijn in het stuk ontdekken (hoewel Strauss toch aardig dicht bij de mythologie was gebleven) en zat me eigenlijk alleen maar af te vragen waar *Daphne* was gebleven. Van dezelfde regisseur (ik had beter op moeten letten toen ik de kaartjes kocht) werden wij ook nog op *Salome* getrakteerd; een enscenering waarin het werk herschreven leek te zijn.

Hoe kijk je dan tegen ‘de’ opera aan als dit je eerste ervaring is? Is dit het dan? Gaat het er altijd zo aan toe? Nou, dan ga ik wel ergens anders heen... Nu zou je kunnen zeggen, dat *Salome* en *Daphne* sowieso minder geschikt zijn om als eerste opera te bezoeken (waar ik het dan niet mee eens ben), maar de eerste indruk lijkt me dan niet bevorderlijk om te overwegen een abonnement aan te schaffen. Naar mijn mening is opera één van de veelzijdigste kunstvormen die het leven zoveel aangenamer kunnen maken. De werken van Richard Wagner nemen hierbij een belangrijke plaats in. Ik heb ondertussen vele uitvoeringen bezocht (niet alleen Wagner-opera's), maar ben de laatste tijd steeds

terughoudender geworden om daadwerkelijk de voorstellingen te bezoeken. De kaartjes zijn niet goedkoop en om dan in de zaal bij een encenering te zitten die alleen maar irriteert (en niet op een goede manier), vind ik zonde van de tijd en het geld. Natuurlijk mag een encenering schuren, maar de toeschouwer compleet tegen de haren instrijken lijkt me nogal contraproductief.

Ik had het geluk dat ik ben opgegroeid in een familie waarin klassieke muziek en opera een standaard onderdeel van de opvoeding vormden; dit is helaas eerder de uitzondering dan de regel. Tijdens mijn lessen (ik geef les aan een middelbare school) merk ik dat het fenomeen opera veelal onbekend is of een kwalijke reputatie heeft. Op deze momenten vind ik het uitermate jammer, dat een vak als muziek steeds meer in het verdomhoekje zit; wanneer kinderen van huis uit geen kennis van (of ervaring met) klassieke muziek meekrijgen, zou dat tijdens het muziekonderwijs moeten plaatsvinden. Helaas is dit steeds minder het geval, dus is het aan elk van ons om in onze omgevingen jongere mensen te stimuleren om eens een voorstelling te bezoeken, uiteraard gewapend met de kennis over het werk en in ieder geval een notie van de handeling; dit kunnen we helaas niet aan de regisseurs over laten.

Robert Jan Mulder
Utrecht

Heeft het Bayreuth Festival een houdbaarheidsdatum en is die al in zicht?

Mijn eigen antwoord op de gestelde tweeledige vraag is JA en NEE. Ik geloof zelf dat de Bayreuther Festspiele 300 jaar zullen bestaan. De Delftse hoogleraar Roe zei indertijd dat kenmerkend voor alle levensactiviteit is dat het een begin, een throughput (of proces) en een einde heeft. Het lijkt me sterk dat de Bayreuther Festspiele zich hieraan zullen onttrekken. Mijn geloof in 300 jaar is een gevoel, een guess, en niet eens een “educated”. Dat betekent: ja, er is een houdbaarheidsdatum maar die is nog lang niet in zicht, hoop ik althans. We naderen nu het 150-jarig bestaan; in 2026 is het zo ver.

De vraag is natuurlijk wel hoe gaan de Festspiele daar nog eens 150 jaar aan toevoegen? Het feit dat het Festival dit jaar niet is uitverkocht verdient natuurlijk eerst een analyse en geen paniek... Als dit het eerste jaar is, is natuurlijk de vraag: wordt het een trend? Is dit het eerste jaar dat het niet uitverkocht is of is dit al langer gaande? Je zal ook een beetje inzicht moeten hebben in de redenen. Het is natuurlijk zo dat er elk jaar een enorm aanbod is aan vakantie- en Festivalmogelijkheden. Er is keus te over voor de mensen. Daarnaast kan inderdaad ook een effect spelen van slechte of matige recensies. Als de roep van een regie erg slecht is, dan kan dat een nadelige invloed hebben op de belangstelling. De belangstelling voor Bayreuth is jaar na jaar vanzelfsprekend geweest, dat vanzelfsprekende gaat er misschien nu een beetje vanaf....

Een visie op de toekomst

In dat licht gezet, wil ik hier eigenlijk naar voren halen wat de redactie van het Engelse “Opera” al in hun Festivalnummer van 1970 aangaven, nl. dat het “Alleenrecht van de Wagner Opera’s” zowel een sterkte als een zwakte van het Festival kan betekenen. Zij pleitten voor oog hebben voor mogelijke verbreding van het aanbod met (geschikte) opera’s van andere componisten. Je zou hiermee voorzichtig kunnen beginnen en dan geleidelijk toewerken naar Bayreuth als de “Bayreuther Opernfestspiele”. Je kan aan opera’s van een Richard Strauss, *Salome* of *Elektra*, denken. En hoe zou *Aida* van Verdi in de prachtige akoestiek van het Festspielhaus klinken, de mooie ouverture en de machtige Triomfscene?

Je moet misschien het accent op Wagner wel behouden.

Afijn, “food for thoughts and ideas” levert het artikel “Ein Warnung aus Bayreuth” (WK 63.2) wel op.

Ferd Willigers
Leiden